

Prof. Jeffrey D. Sachs

Jeffrey D. Sachs Columbia Üniversitesi'nde Sürdürülebilir Kalkınma, Sağlık Politikaları ve Yönetimi Profesörü ve Yeryüzü Enstitüsü Direktörüdür. Ayrıca Birleşmiş Milletlerin Sürdürülebilir Kalkınma Çözümleri Ağ'ının da direktörüdür.

Eşitsizlik, Covid-19 ölümlerini nasıl besliyor?

Adil ve sürdürülebilir bir pandemi müdahalesi ile ekonomik iyileşme stratejisi uygulayabilecek tutarlı, becerikli ve güvenilir hükümetlerin yokluğunda dünya büyüyen küresel krizlerin neden olduğu istikrarsızlık dalgalarına daha da fazla yenik düşecek.

Amerika Birleşik Devletleri, Brezilya ve Meksika olmak üzere üç ülke, dünya üzerinde raporlanan tüm Covid-19 ölümlerinin neredeyse yarısına (%46) sahip, ancak dünya nüfusunun sadece %8,6'sına ev sahipliği yapıyor. Avrupa'daki ölümlerin neredeyse %60'ı ise Avrupa nüfusunun %38'ine ev sahipliği yapan üç ülkede; İtalya, İspanya ve Birleşik Krallık'ta toplanmış bulunuyor. Kuzey ve Orta Avrupa'da ise ölüm sayıları ve ölüm oranları çok daha düşük.

Bir ülkenin Covid-19 ölüm oranlarını etkileyen birçok faktör bulunuyor: siyasi liderlerin kalitesi, hükümetin tepkisinin uygunluğu, hastane yatağı müsaitliği, uluslararası seyahatlerin kapsamı ve nüfusun yaş yapısı. Ancak bu faktörlerin rollerini şekillendiren daha derin yapısal bir özellik var: Ülkelerin gelir ve refah dağılımı.

En yüksek Gini katsayısı ABD'de

ABD, Brezilya ve Meksika'da gelir ve refah eşitsizliği oldukça fazla. Dünya Bankası son yıllarda (2016-18) bu ülkelerdeki Gini katsayılarını ABD'de 41,4, Brezilya'da 53,5 ve Meksika'da 45,9 olarak açıkladı (100 puanlık bir ölçekte 100, tam eşitsizliği ve bir kişinin tüm geliri ya da refahı kontrol ettiğini gösterirken sıfır, kişi veya hane başına tam eşit dağılımı temsil ediyor).

Gelişmiş ekonomiler arasında en yüksek Gini katsayısı ABD'ye aitken Brezilya ve Meksika da dünya üzerinde eşitsizliği en yüksek olduğu ülkeler arasında yer alıyor. Avrupa'da ise İtalya, İspanya ve Birleşik Krallık'ın Gini katsayıları sırasıyla 35,6, 35,3 ve 34,8 olarak belirlenirken bu ülkelerdeki eşitsizliğin, Finlandiya (27,3), Norveç (28,5), Danimarka (28,5), Avusturya (30,3), Polonya (30,5) ve Macaristan (30,5) gibi kuzeydeki ve doğudaki akranlarından daha yüksek olduğu görülüyor.

1 milyon kişi başına ölüm oranları ile gelir eşitsizliği arasındaki bağlantı aslında mükemmellikten oldukça uzak; diğer faktörler de büyük önem taşıyor. Fransa'nın eşitsizlik oranının Almanya ile eşit olmasına rağmen Fransa'daki ölüm oranları Almanya'ya göre dikkat çekici biçimde daha yüksek. Göreceli olarak daha eşitlikçi denilebilecek olan İsveç'in ölüm oranı ise komşu ülkelerdeki oranlardan daha yüksek çünkü İsveç'te sosyal mesafe kuralı zorunlu değil, isteğe bağlı sürdürüldü. Göreceli olarak eşitlikçi olan Belçika ise yetkililerin kesinleşmiş Covid-19 ölümlerinin yanı sıra Covid-19'a bağlı olması

Eşitsizlik o kadar yüksek, bölünme o kadar fazla ve Trump hükümeti altında yönetim o kadar kötü ki ABD, salgını kontrol etmek için uyumlu bir ulusal strateji oluşturma umudundan tamamen vazgeçti. Tüm sorumluluklar, kendi kendilerini savunmak zorunda bırakılan eyalet yönetimlerine ve yerel yönetimlere devredildi.

muhtemel olan ölümleri de raporlama kararı üzerine kendisini oldukça yüksek ölüm oranlarıyla boğuşurken buldu.

Trump'ın yönetimi çok kötü

Yüksek gelir eşitsizliği, pek çok şekilde sosyal zarara neden olabilir. The Spirit Level ve The Inner Level isimli iki önemli kitapta Kate Pickett ve Richard Wilkinson tarafından ikna edici şekilde belirtildiği üzere yüksek eşitsizlik seviyeleri, genel anlamda daha kötü sağlık koşullarına ve dolaylı olarak da yüksek Covid-19 ölümlerine yatkınlığa neden oluyor.

Dahası, yüksek eşitsizlik seviyeleri daha fazla sosyal uyumsuzluğa, sosyal güvensizliğe ve siyasal kutuplaşmaya neden olur; bunların hepsi de hükümetlerin güçlü kontrol önlemleri alma becerilerini ve hazırlığını etkiler. Yüksek eşitsizlik, enfeksiyon riskine rağmen günlük hayatlarına devam etmek zorunda olan daha çok düşük gelirli temizlik işçisi, kasiyer, güvenlik işçisi, kurye, inşaat işçisi ve fabrika işçisi olduğu anlamına gelir. Yüksek eşitsizlik aynı zamanda kalabalık hanelerde yaşayan ve güvenli şekilde barınamayan daha çok insan olduğu anlamına da gelir.

Halkçı liderler, eşitsizliğin devasa bedellerini daha da alevlendirir. Amerikan Başkanı Donald Trump, Brezilya Başkanı Jair Bolsonaro ve İngiltere Başbakanı Boris Johnson, durumlarından hoşnut olmayan işçi sınıfı oy verenlerin (tipik olarak düşük gösteren sosyal ve ekonomik statülerine içerleyen beyaz ve göreceli az eğitilmiş erkekler) destekleriyle eşitsizliğin ve bölünmüşlüğü olduğu toplumlarca seçildiler. Ancak içerleme politikaları ile epidemiyi kontrolü politikaları birbirlerinin neredeyse tam zıttıdır. İçerleme politikaları uzmanları dışlar, bilimsel kanıtlarla alay eder ve evden online çalışma fırsatı olup evde kalamayan işçilere evde kalmalarını söyleyen elitlere içerler.

Zenginler evden çalışıp para kazanıyor

ABD'de eşitsizlik o kadar yüksek, bölünme o kadar fazla ve Trump hükümeti altında yönetim o kadar kötü ki ABD, salgını kontrol etmek için uyumlu bir ulusal strateji oluşturma umudundan tamamen vazgeçti. Tüm sorumluluklar, kendi kendilerini savunmak zorunda bırakılan eyalet yönetimlerine ve yerel yönetimlere devredildi. Ağır silahlı sağcı protestocular ise zaman zaman iş aktiviteleri ve kişisel hareketlilik kısıtlamalarına karşı eyalet başkentlerine hücum ettiler. Yüz maskeleri bile politik bir element haline geldi: Trump maske takmayı reddederken bazı insanların da sadece kendisine karşı olduklarını göstermek için maske taktıklarını söyledi. Bunun sonucunda Trump destekçileri

neşeli bir şekilde maske takmayı reddederken "mavi" (Demokrat) sahil eyaletlerinde yayılmaya başlayan virüs, şimdi ise Trump'ın kaleleri olan "kırmızı" (Cumhuriyetçi) eyaletleri vuruyor.

Brezilya ve Meksika ise Amerikan siyasetini taklit ediyor. Bolsonaro ve Meksika Başkanı Andrés Manuel López Obrador, Trump'ın kalıbında tam birer halkçı olarak virüsle dalga geçiyor, uzman tavsiyelerini hor görüyor, riskleri hafife alıyor ve kişisel korumayı gösterişli bir biçimde reddediyorlar. Bu yolda ülkelerini de Trumpçı bir felakete sürüklüyorlar.

Neredeyse tüm Batı yarımküresinde bir "toplu eşitsizlik ve giderek yayılan ırkçı ayrımcılık" mirasını paylaştığı için Kanada ve sadece birkaç diğer bölge dışında Kuzey ve Güney Amerika ülkeleri virüs tarafından tahrip ediliyor. İyi yönetilen Şili bile yüksek ve kronik eşitsizlik yüzünden geçen sene şiddetin ağına düşmekten kaçamadı. Bu sene ise Şili (Brezilya, Ekvador ve Peru'nun yanı sıra) dünyanın en yüksek Covid-19 ölüm oranlarından birini gördü.

Eşitsizlik tabii ki bir ölüm fermanı değil. Çin de oldukça "eşit olmayan" bir ülke sayılabilir (38,5 Gini puanı ile), ancak ulusal ve bölgesel yönetimlerin ilk Vuhan salgınından sonra uyguladıkları sıkı kontrol önlemleri ile virüsü bastırmada başarılı oldular. İki haftalık sıfır yeni vaka haberinden sonra Pekin'de başlayan yeni salgının sonucunda ise karantinalar ve toplu test önlemleri yeniden devreye alındı.

Salgın eşitsizliği iyice derinleştiriyor

Pek çok diğer ülkede ise toplu eşitsizliğin ağır bedellerine tanık oluyoruz: Beceriksiz yönetim, sosyal güvensizlik ve gizlice saldıran tehlikelere karşı kendini koruyamayan insanlardan oluşan kalabalık ve kırılabilir bir nüfus. Korku verici olan ise epideminin de bu eşitsizliği iyice derinleştiriyor olması.

Zenginler artık evden çalışıp para kazanırken (E-ticarete olan yönelim sayesinde Amazon'un kurucusu Jeff Bezos'un varlığı, sene başından beri 49 milyar dolar arttı) fakirler işlerini, zaman zaman da sağlıklarını ve hatta hayatlarını kaybediyor. Gelire aç kalan hükümetler ise fakirlere tahsis edilen bütçeleri ve onlar için kritik olan kamu hizmetlerini keserken eşitsizliğin bedellerinin de keskin bir biçimde artacağı öngörülüyor.

Ancak hesaplaşma zamanı geliyor. Adil ve sürdürülebilir bir pandemi müdahalesi ile ekonomik iyileşme stratejisi uygulayabilecek tutarlı, becerikli ve güvenilir hükümetlerin yokluğunda dünya, büyüyen küresel krizlerin neden olduğu istikrarsızlık dalgalarına daha da fazla yenik düşecek.